

**Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені
Володимира Винниченка**

Кафедра географії та геології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри географії та геоекології
к.г.н., доцент Семенюк Л.Л.

“ 31 ” серпня 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Природно – заповідні території

Галузь знань: **01 Освіта**

ОПР **Бакалавр**

Напрямок: **014 Середня освіта (Географія)**

Спеціалізація: **Красознавчо-туристична робота**

Факультет: **природничо-географічний**

Форми навчання: **денна, заочна**

Викладач: к.б.н., доцент Мирза-Сіденко Валентина Миколаївна
контактний телефон : 0666279175
e-mail vmirzasidenko@gmail.com

Робоча програма курсу **природно – заповідні території** для студентів

за напрямом підготовки 014 Середня освіта(Географія)

Спеціалізація: Краєзнавчо-туристична робота

Розробники:

Онойко Ю.Ю., кандидат географічних наук, доцент

Мирза- Сіденко В.М., кандидат біологічних наук, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри географії та геоекології

Протокол від “31” серпня 2019 року № 1.

Завідувач кафедри географії та геоекології

к.г.н., доцент Семенюк Л.Л. _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання*
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Галузь знань 01 Освіта	Нормативна (за вибором)	
Блоків/модулів –	Напрямок підготовки/ спеціальність: 014 Середня освіта (Географія) Спеціалізація: Краєзнавчо-туристична робота	Рік підготовки	
Розділів/змістових модулів –		4-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		Вид контролю:	
		диф.залік (8 сем)	диф.залік (5 сем)
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання: 3	Освітньо-професійний рівень: бакалавр	Лекції	
		12 год.	4 год.
		Практичні, семінарські:	
		8 год.	
		Лабораторні:	
		год.	год.
		Самостійна робота:	
		48 год.	84 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	год.
Консультації:			
22 год.	2 год.		

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ

2.1. Мета викладання дисципліни

Головною метою курсу є формування знань студентів про особливості взаємодії людини і природи, особливостями функціонування природно-заповідних територій, ознайомлення з основами організації та функціонування заповідної справи в світі та в Україні, класифікаціями заповідних територій і об'єктів, функціонально-територіальною структурою та особливостями просторової організації мережі окремих природо-заповідних територій на території Кіровоградської області.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Студенти повинні засвоїти:

- основні принципи та засади організації і функціонування заповідної справи;
- нормативно-правове забезпечення природно-заповідного фонду України;
- міжнародну та національну класифікацію заповідних територій та об'єктів;
- функції, завдання та функціонально-територіальну структуру основних категорій заповідних територій;
- особливості просторової організації мережі природно-заповідного фонду України і мережі заповідних територій найвищого рівня світу;
- історію формування, структуру та просторову організацію природно-заповідного фонду Кіровоградської області та свого адміністративного району чи міста, проблеми та перспективи розвитку.

Студенти повинні отримати ґрунтовні теоретичні знання із основ заповідної справи. Студенти мають закріпити набуті теоретичні знання під час практичних робіт, виробити певні практичні вміння і навички, сформулювати і розвивати в собі певний рівень екологічної самосвідомості та культури.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі компетентності:

1. Загальні:

Системні компетентності:

ЗК1 Знання та розуміння предметної області географії та розуміння професійної діяльності вчителя.

ЗК3 Здатність до критичного осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей, зрозумілого і недвозначного донесення власних висновків, а також знань і пояснень, що їх обґрунтовують, до осіб, які навчаються.

ЗК6 Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях, виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї (креативність), приймати обґрунтовані рішення, адаптуватися та діяти в новій ситуації.

Інструментальні компетентності:

ЗК8 Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій в процесі навчання або дослідження, пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК11 Здатність спілкуватися державною мовою (як усно, так і письмово), використовувати знання іноземної мови в освітній діяльності.

Міжособистісні компетентності:

ЗК12 Навички міжособистісної взаємодії, уміння працювати автономно та в команді.

ЗК13 – Здатність діяти на засадах етичних міркувань (мотивів).

2. Спеціальні (фахові):

ФК2 - здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних ресурсів та природокористування, природних і суспільних територіальних комплексів.

ФК13 - здатність до системного географічного мислення, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.

ФК14 - здатність проектувати і складати різноманітні тематичні карти, застосовувати основні графічні прийоми при побудові карт, методи і способи для аналізу інформації за географічними картами, працювати з географічними картами, атласами та іншими картографічними творами.

ФК15 - здатність до розуміння та пояснення особливостей фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; географічного аналізу закономірностей просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояву фізико-географічних закономірностей в межах океанів, материків, фізико-географічних регіонів світу, України та її регіонів.

ФК16 - здатність пояснювати геоекологічні аспекти існування природно-техногенних систем, прагнення до збереження навколишнього середовища, раціонального природокористування, охорони ландшафтного різноманіття та біорізноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності.

ФК19 - здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем та людиною, визначати роль природно-географічних факторів у розвитку суспільства на різних етапах розвитку людства, тенденції взаємодії суспільства і природи в часовому вимірі, розуміти та пояснювати стратегію збалансованого розвитку людства.

Програмні результати навчання:

ПРН1 - *знає та розуміє* об'єктно-предметну суть, понятійно-термінологічний апарат, структуру географії, її місце та зв'язки в системі наук, історію розвитку, значення для суспільства, основні концепції, парадигми, теорії географічної науки, географічну номенклатуру;

ПРН2 - *описує* основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих її компонентів, *класифікує* зв'язки і залежності між компонентами, *знає* причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них;

ПРН3 - *розуміє* взаємозв'язки географічної оболонки Землі та суспільства; тенденції взаємодії суспільства та природи в часовому вимірі; роль природно-географічних факторів у розвитку суспільства на різних етапах; *пояснює* зміни, які відбуваються у географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, *формулює* наслідки і детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства, *усвідомлює* важливість збереження навколишнього середовища, охорони біологічного різноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності;

ПРН7 - *пояснює* основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних рівнях його організації, причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства;

ПРН8 - *знає і розуміє* принципи і закономірності будови і функціонування ландшафтної оболонки Землі,

пояснює просторову диференціацію географічної оболонки і географічного середовища на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях; пояснює особливості фізико-географічних об'єктів і процесів у геосферах, взаємозв'язки у ландшафтах та біогеоценозах, закономірності просторової диференціації ландшафтно-оболонки та прояви фізико-географічних закономірностей в межах океанів, материків, фізико-географічних регіонів, України та її регіонів;

ПРН15 - географічно мислить, встановлює географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства, використовує концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному);

ПРН17 - здійснює відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби, картографічні методи, застосовує ГІС-технології для вирішення задач, пов'язаних з просторово-розподіленою інформацією та створенням тематичних карт використовує програмні засоби в комп'ютерних мережах, створює бази даних і використовує інтернет-ресурси;

ПРН18 - проводить польові природознавчі, фізико-географічні й суспільно-географічні, а також педагогічні дослідження, інтерпретує отримані результати досліджень, застосовує їх у професійній діяльності для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої і природоохоронної роботи;

ПРН20 - демонструє вміння охарактеризувати регіони, ландшафти і біогеоценози, пояснити їх особливості і взаємозв'язки, сформовані географічним положенням та іншими географічними факторами;

ПРН30 - самостійно організовує процес навчання упродовж життя і вдосконалює з високим рівнем автономності здобуті під час навчання предметні компетентності.

2.3.Перелік дисциплін, необхідних для засвоєння курсу (пререквізити): біогеографія, ландшафтознавство, географія материків і океанів, фізична географія України, рекреаційна географія.

Постреквізити. Знання, отримані при вивченні дисципліни використовуються під час засвоєння навчальних дисциплін спеціалізації Краєзнавчо-туристична робота.

3. ПРОГРАМА КУРСУ

Основи заповідної справи в Україні та світі.

Природно-заповідні території світу

Тема 1. Вступ. Предмет, завдання, зміст і структура навчального курсу, його місце в системі географічних та біологічних наук, значення у підготовці вчителя географії.

Поняття природоохоронної території, природно-заповідного фонду, природної спадщини, заповідної справи. Наукові засади заповідної справи. Природоохоронні території як важлива складова сталого розвитку людства і держави.

Тема 2. Історія розвитку природно-заповідних територій в Україні.

Етапи розвитку заповідної справи в Україні. Сучасна структура природно-заповідного фонду України. Класифікація територій та об'єктів ПЗФ України. Соціально-екологічна значущість природно-заповідних територій.

Тема 3. Законодавча база: сутність та головні принципи. Правовий режим територій та об'єктів ПЗФ та природних територій особливої охорони. Форми власності на територіях та об'єктах ПЗФ. Охорона та контроль за дотриманням режиму природно-заповідних територій. Органи державного управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідних територій.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Тема 4. Міжнародний досвід розвитку мережі природно-заповідних територій.

Міжнародне співробітництво в галузі охорони біологічного і ландшафтного різноманіття. Міжнародні природоохоронні організації: Міжнародний Союз Охорони Природи (IUCN), Всесвітній Фонд дикої природи (WWF), Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP), Всесвітня комісія з охоронних територій (WCPA), Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Міжнародні природоохоронні конвенції, угоди, акції: «Конвенція про біологічне різноманіття» (Ріо-де-Жанейро, 1992), «Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення... як середовище існування водоплавних птахів» (Рамсар, 1971), «Конвенція про охорону весвітньої культурної і природної спадщини» (Париж, 1972) та ін. Червона книга МСОП.

Класифікація заповідних територій України. Характеристика основних категорій заповідних територій і об'єктів України

Тема 1. Класифікація природно-заповідних територій МСОП. Світова природна спадщина (Йеллоустонський національний парк, Національні парки: «Гранд-Каньйон» (США), «Вуд-Баффало» (Канада), «Галапагоські острови» (Еквадор), «Водоспад Вікторія» (Замбія-Зімбабве), «Кіліманджаро» (Танзанія), «Какаду» (Австралія), «Озеро Байкал», «Праліси Комі» (Російська Федерація), «Букові праліси Українських Карпат» та ін. Найвизначніші природно-заповідні території континентів.

Тема 2. Природно-заповідні території України. Біосферні заповідники України. Структура території та особливості управління і діяльності біосферних заповідників. Біосферний заповідник «Асканія-Нова ім. Е.Ф. Фальц-Фейна», Чорноморський, Карпатський, Дунайський біосферні заповідники.

Тема 3. Природні заповідники України: зонально-регіональний огляд (Поліський, Рівненський, Черемський, Розточчя, Медобори, Канівський, Український степовий, Луганський, Дніпровсько-Орільський, Єланецький степ, Горгани, Ялтинський гірсько-лісовий, Кримський, Карадазький, Мис Март'ян, Казантипський,

Опущкий).

Тема 4. Національні природні парки. Функціональне зонування, рекреаційна діяльність на території національних парків. Характеристика національних природних парків України (Азово-Сиваський, Вижницький, Карпатський, Святі гори, Синеvir, Шацький та ін.).

Тема 5. Регіональні ландшафтні парки (РЛП). Статус, завдання, структура території. Характеристика РЛП (Гранітно-степове Побужжя, Кременчуцькі плавні, Веселобоківський та ін.).

Заказники. Пам'ятки природи. Загальна характеристика об'єктів і території загальнодержавного значення.

Тема 6. Заповідні урочища: статус, завдання та режим охорони.

Тема 7. Ботанічні сади як науково-дослідні природоохоронні установи. Структура території та основні вимоги щодо режиму ботанічних садів. Найбільш відомі ботанічні сади України (Центральний ботанічний сад НАН України ім. М.М. Гришка (м. Київ), Ботанічний сад ім. академіка О.В. Фомина (м. Київ), Нікітський ботанічний сад та ін.).

Тема 8. Дендрологічні парки (Софіївка, Олександрія, Веселі Боковенькі, Тростянець та ін.).

Тема 9. Зоологічні парки (Київський, Миколаївський, Одеський, Харківський та ін.). Режим території та охорона тваринного світу.

Тема 10. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва як найбільш визначні зразки паркового будівництва, що є природоохоронними рекреаційними установами (Алупкінський, Гурзуфський, Володимирська гірка, Хутір Надія та ін.).

Тема 11. Оптимізація мережі природно-заповідних територій України. Основні напрямки розвитку природно-заповідних територій. Формування мережі міждержавних природно-заповідних територій. Існуючі та проєктовані міждержавні об'єкти і території ПЗФ («Східні Карпати», «Дельта Дунаю», «Західне Полісся», «Брянські та Старогутські ліси» та ін.). Природна спадщина України.

Тема 12. Концепція створення національної екомережі. Європейська екомережа та досвід формування національних екомереж у країнах Європи. Територіальні елементи екомережі. Загальнодержавна програма формування національної екомережі України. Головні риси екомережі України.

Тема 13. Природно-заповідний фонд Кіровоградської області. Історія та передумови формування ПЗФ, його сучасна структура, категорії природно-заповідних територій та об'єктів. Природно-заповідні території місцевого та загальнодержавного значення. Характеристика ПЗФ за категоріями: дендропарк («Веселі Боковенькі»), регіональний ландшафтний парк «Веселобоківський», заказники, пам'ятки природи (ландшафтні, гідрологічні, ботанічні, зоологічні тощо), заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Основні напрямки оптимізації ПЗФ області. Біологічне і ландшафтне різноманіття природно-заповідних територій. Червона книга України. Зелена книга України.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ» (4 курс, стаціонар)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лк.	пр	лаб.	конс.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
1. Основи заповідної справи в Україні та світі. Природно-заповідні території світу						
Тема 1. Історія розвитку природно-заповідних територій України та світу	8	2			2	4
Тема 2. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні та світі	8				2	4
Тема 3. Світова природна спадщина. Природно-заповідні території світу	10	2	2		4	5
2. Класифікація заповідних територій України та світу. Характеристика основних категорій заповідних територій і об'єктів України та світу						
Тема 4. Класифікація природно-заповідних територій України та світу	10	2	2		2	5
Тема 5. Природні та біосферні заповідники як заповідні території найвищого рівня заповідання	10	2	2		2	5
Тема 6. Національні природні парки України та зарубіжжя	8				2	5
Тема 7. Регіональні ландшафтні парки як специфічна категорія природно-заповідних територій	8				2	5
Тема 8. Заказники, пам'ятки природи та	8				2	5

заповідні урочища як специфічні об'єкти ПЗФ України						
Тема 9. Ботсади, зоопарки, дендропарки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	8				2	5
Тема 10. Природно-заповідний фонд Кіровоградської області	12	4	2		2	5
Усього годин	90	12	8		22	48

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ» (3 курс, заочн)

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лк.	пр	лаб.	конс.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
1. Основи заповідної справи в Україні та світі. Природно-заповідні території світу						
Тема 1. Історія розвитку природно-заповідних територій України та світу	8					8
Тема 2. Нормативно-правове забезпечення заповідної справи в Україні та світі	8					8
Тема 3. Світова природна спадщина. Природно-заповідні території світу	10				2	8
2. Класифікація заповідних територій України та світу. Характеристика основних категорій заповідних територій і об'єктів України та світу						
Тема 1. Класифікація природно-заповідних територій України та світу	10	2				8
Тема 2. Природні та біосферні заповідники як заповідні території найвищого рівня заповідання	8					8
Тема 3. Національні природні парки України та зарубіжжя	10					10
Тема 4. Регіональні ландшафтні парки як специфічна категорія природно-заповідних територій	8					8
Тема 5. Заказники, пам'ятки природи та заповідні урочища як специфічні об'єкти ПЗФ України	8					8
Тема 6. Ботсади, зоопарки, дендропарки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	8					8
Тема 7. Природно-заповідний фонд Кіровоградської області	12	2				10
Усього годин	90	4			2	84

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ

Назви тем, зміст	Кількість годин
Тема 1. Історія розвитку природно-заповідних територій України та світу 1. Закономірності історичного розвитку заповідної справи в світі. 2. Найстаріші природно-заповідні території світу. 3. Особливості розвитку природно-заповідних територій України. 4. Принципи заповідання природних територій. 5. Поняття екомережі, її природоохоронне значення та структура. 6. Світова екомережа як глобальна система природоохоронних територій різного рівня. 7. Екомережа України: основні субширотні та субмеридіональні екокоридори та	2

<p>природні ядра.</p> <p>8. Проблеми сучасної розбудови національної екомережі та перспективи її подальшого розвитку як складової частини паневропейської екомережі.</p>	
<p>Тема 2. Світова природна спадщина. Природно-заповідні території світу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні засади та принципи міжнародної природоохоронної діяльності. 2. Міжнародні природоохоронні організації, історія їх створення та діяльність. 3. МСОП – структура, функції, діяльність. 4. Міжнародні акції природоохоронного характеру. 5. Світова природна спадщина. 6. Класифікація заповідних територій за МСОП. 7. Найважливіші природно-заповідні території Євразії. 8. Найважливіші природно-заповідні території Північної Америки. 9. Найважливіші природно-заповідні території Південної Америки. 10. Найважливіші природно-заповідні території Африки. 11. Найважливіші природно-заповідні території Австралії та Океанії. 	2
<p>Тема 3. Класифікація природно-заповідних територій України та світу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Критерії класифікації природно-заповідних територій України та світу. 2. Класифікація заповідних територій за підходами Міжнародного Союзу охорони природи (МСОП). 3. Класифікація природно-заповідних територій України. 4. Класифікації природно-заповідних територій України та світу за походженням, загальним природоохоронним значенням та статусом. 	2
<p>Тема 4. Природні та біосферні заповідники як заповідні території найвищого рівня заповідання. НПП.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні функції та завдання біосферних заповідників України та світу. 2. Територіально-функціональна структура біосферних заповідників. 3. Просторова мережа біосферних резерватів світу та України. 4. Особливості створення та функції природних заповідників світу та України. 5. Закономірності організації мережі природних заповідників України та зарубіжжя. 6. Мережа національних природних парків України. 	2
<p>Тема 5-6. Природно-заповідний фонд Кіровоградської області.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія формування та розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградщини. 2. Територіально-функціональна структура природно-заповідного фонду області. 3. Природоохоронні території Кіровоградської області загальнодержавного значення. 4. Найважливіші природно-заповідні території області місцевого значення. 	4
Усього годин	12

5. Теми семінарських занять

6. Теми практичних занять (4 курс, стаціонар)

№	Назви тем	Кількість годин
---	-----------	-----------------

1	<p>Світова природна спадщина. Природно-заповідні території світу <i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні засади та принципи міжнародної природоохоронної діяльності. 2. Міжнародні природоохоронні організації, історія їх створення та діяльність. 3. МСОП – структура, функції, діяльність. 4. Міжнародні акції природоохоронного характеру. 5. Світова природна спадщина. 6. Класифікація заповідних територій за МСОП. 7. Найважливіші природно-заповідні території світу. 	2
2	<p>Класифікація природно-заповідних територій України та світу <i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Критерії класифікації природно-заповідних територій України та світу. 2. Класифікація заповідних територій за підходами Міжнародного Союзу охорони природи (МСОП). 3. Класифікація природно-заповідних територій України. 	2
3	<p>Природні та біосферні заповідники як заповідні території найвищого рівня заповідання. НПП. <i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні функції та завдання біосферних заповідників України та світу. 2. Територіально-функціональна структура біосферних заповідників. 3. Просторова мережа біосферних резерватів світу та України. 4. Особливості створення та функції природних заповідників світу та України. 5. Мережа національних природних парків України. 	2
4	<p>Природно-заповідний фонд Кіровоградської області. <i>План</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Територіально-функціональна структура природно-заповідного фонду області. 2. Природоохоронні території Кіровоградської області загальнодержавного значення. 3. Найважливіші природно-заповідні території області місцевого значення. 	4
Усього годин		12

7. Теми лабораторних занять
(не передбачені)

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ
«ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ»

Програма курсу «Природно-заповідні території» передбачає виділення певної кількості годин на самостійну роботу студентів. В ході здійснення даного виду роботи студенти самостійно аналізують основну і додаткову літературу, фондові матеріали, картографічні джерела, отримуючи нові знання і оволодіваючи новими вміннями та навичками з тем винесених на самостійне опрацювання. Передбаченими формами контролю за самостійною роботою студентів є колоквиуми, перевірка конспектів, рефератів, контрольні роботи, тестування.

Червона книга. Природно-заповідний фонд Кіровоградської області.

Світова природна спадщина. Проблема взаємодії суспільства та природи

ТЕМА 1: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ (4 год.)

План:

1. Становлення заповідної справи в епоху Київської Русі та в часи козацької України.
2. Заповідання в Україні в епоху Нового часу.

3. Розвиток заповідної справи в радянській та пострадянській Україні.

Під час опрацювання даної теми студенти повинні проаналізувати процес історичного розвитку заповідної справи в Україні від епохи Київської Русі і до сьогодні. З'ясувати специфічні та загальні риси окремих етапів розвитку процесу заповідання. Необхідно розглянути більш детальніше історію формування і розвитку найвизначніших заповідних територій України («Асканія-Нова», «Чорноморського», «Карпатського» та інших заповідників).

ЛІТЕРАТУРА:

2. Биосферные заповедники и глобальный мониторинг окружающей среды. / Серия: Охрана природы и воспроизводство природных ресурсов. – М., 1983. – С. 124-184.
3. Бобров Р.В. Все о национальных парках. – М.: Молодая гвардия, 1987. – 224 с.
4. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине. – К., 1995. – 183 с.
5. Заповедники Украины и Молдавии. Заповедники СССР. – М.: Мысль, 1987.

ТЕМА 2: НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ПРИРОДОЗАХИСНІ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЇХ ДІЯЛЬНІСТЬ (5 год.)

1. Міжнародні природозахисні організації та їх діяльність в сфері охорони природи.
2. Природозахисні організації України, їх участь в розвитку заповідної справи.

Розглядаючи дану тему слід звернути увагу на роботу міжнародних природозахисних організацій і особливо МСОП, проаналізувати особливості і принципи міжнародного співробітництва в сфері охорони природи. Також необхідно більш детальніше розглянути роботу природозахисних організацій України та їх роль в розвитку заповідної справи на національному і міжнародному рівні, слід виділити проблемні та перспективні сторони їх розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієвць М. Екологічний рух в Україні. – Тернопіль: Лілея, 1999 – 267 с.
2. Биосферные заповедники и глобальный мониторинг окружающей среды. / Серия: Охрана природы и воспроизводство природных ресурсов. – М., 1983. – С. 124-184.
3. Справочник по заповедному делу / ред. А.М. Гродзинский. – К.: Урожай, 1990.
4. Страшнюк Д.В., Кваша В.І., Страшнюк Н.М. Природо-заповідні території: Курс лекцій для студ. біол. та екол. спец. пед. вузів (денна форма навч.). – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 89 с.

ТЕМА 3: БІОСФЕРНІ ЗАПОВІДНИКИ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ВСЕСВІТНЬОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ (5 год.)

1. Функції та завдання біосферних заповідників.
2. Міжнародне та національне нормативно-правове забезпечення процесу створення біосферних заповідників України.
3. Історія формування та загальна характеристика мережі біосферних заповідників України.

Досліджуючи дану тему, необхідно вивчити найважливіші функції та завдання, які стоять перед біосферними заповідниками як ядрами світової екомережі, проаналізувати головні міжнародні та національні нормативно-правові акти, що регулюють процес формування всесвітньої мережі біосферних заповідників, слід розглянути особливості просторової організації біосферних заповідників на території України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андриенко Т.Л., Плюта П.Г. и др. Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины. – К.: Наукова думка, 1991. – С.5-12.
2. Биосферные заповедники и глобальный мониторинг окружающей среды. / Серия: Охрана природы и воспроизводство природных ресурсов. – М., 1983. – С. 124-184.
3. Неронов В.М., Тушинский С.Г., Семенова Т.Ю. Биосферные заповедники и глобальный мониторинг окружающей среды // Охрана природы и воспроизводство природных ресурсов / Итоги науки и техники. – Т.14. – М., 1983. – С. 7-99.
4. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків / ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Академперіодика, 2002. – 103 с.
5. Филонов К.П., Нухимовская Ю.Д. Летопись природы в заповедниках СССР. – М.: Наука, 1985. – 143 с.

ТЕМА 4: КЛАСИФІКАЦІЯ, СПЕЦИФІЧНІ РИСИ ТА ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ МЕРЕЖІ ЗАКАЗНИКІВ, ПАМ'ЯТОК ПРИРОДИ І ЗАПОВІДНИХ УРОЧИЩ УКРАЇНИ (5 год.)

План:

1. Основні завдання та функції заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ України.

2. Територіально-функціональна структура даних заповідних територій.
3. Особливості просторової організації мережі заказників, пам'яток природи і заповідних урочищ

України.

Література:

1. Андриєнко Т.Л., Плюта П.Г. и др. Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины. – К.: Наукова думка, 1991. – С.5-12.
2. Барна М.М., Царик Л.П., Черняк В.М. Голицький ботаніко-ентомологічний заказник загальнодержавного значення. – Тернопіль: Лілея, 1997. – 62 с.
3. Заповідні куточки Кіровоградської землі. / заг. ред. Т.Л. Андриєнко. – К.: Арктур-А, 1999. – 240 с.
4. Н. Петрина. Заповідна справа. / Краєзнавство. Географія. Туризм. _ К., 2007. – №21-24. – 96 с.
5. Страшнюк Д.В., Кваша В.І., Страшнюк Н.М. Природо-заповідні території: Курс лекцій для студ. біол. та екол. спец. пед. вузів (денна форма навч.). – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 89 с.

ТЕМА 5: ХАРАКТЕРИСТИКА СПЕЦИФІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ ПЗФ УКРАЇНИ – БОТАНІЧНІ САДИ, ДЕНДРОПАРКИ, ЗООПАРКИ ТА ПАРКИ-ПАМ'ЯТКИ САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА (5 год.)

План:

1. Функції та завдання ботанічних садів і дендропарків України.
2. Територіально-функціональна структура та просторова організація ботанічних садів та дендропарків України.
3. Основні завдання, класифікація, зонування та особливості просторової організації мережі зоопарків та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва в Україні.

Література:

1. Заповідні куточки Кіровоградської землі. / заг. ред. Т.Л. Андриєнко. – К.: Арктур-А, 1999. – 240 с.
2. Н. Петрина. Заповідна справа. / Краєзнавство. Географія. Туризм. _ К., 2007. – №21-24. – 96 с.
3. Природо-заповідний фонд Української РСР. – К.: Урожай, 1986.
4. Реймерс Н.Ф. Словарь-справочник по природопользованию. – М., 1990.
5. Справочник по заповедному делу / ред. А.М. Гродзинский. – К.: Урожай, 1990.
6. Страшнюк Д.В., Кваша В.І., Страшнюк Н.М. Природо-заповідні території: Курс лекцій для студ. біол. та екол. спец. пед. вузів (денна форма навч.). – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 89 с.

ТЕМА 6: ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ (5 год.)

1. Історія формування екологічної мережі України.
2. Структура та особливості просторової організації екомережі України.
3. Проблеми та перспективи розвитку екологічної мережі України на сучасному етапі.

Вивчаючи дані питання, в першу чергу потрібно дослідити історію формування та становлення національної екомережі, проаналізувати специфіку її структури та просторової організації. Необхідно більш детально зупинитись на сучасних проблемах розвитку екомережі України, з'ясувати перспективи розвитку на майбутнє, охарактеризувати найважливіші перспективні проєктовані екокоридори та заповідні території в їх межах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієв М. Екологічний рух в Україні. – Тернопіль: Лілея, 1999 – 267 с.
2. Андриєнко Т.Л., Плюта П.Г. и др. Социально-экологическая значимость природно-заповедных территорий Украины. – К.: Наукова думка, 1991. – С.5-12.
3. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине. – К., 1995. – 183 с.
4. Закон України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”. – Київ, 1999.
5. Заповедники Украины и Молдавии. Заповедники СССР. – М.: Мысль, 1987.

ТЕМА 7: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ, СТРУКТУРА ТА ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ (5 год.)

1. Історія розвитку заповідної справи на Кіровоградщині.
2. Структура ПЗФ Кіровоградської області.
3. Просторова організація мережі заповідних територій Кіровоградщини.

При розгляді даної теми, студенти повинні проаналізувати процес історичного розвитку заповідної справи на теренах Кіровоградщини, детально розглянути структуру ПЗФ області, охарактеризувати найважливіші категорії заповідних територій та особливості їх просторової організації. При цьому особливу увагу слід звернути на проблеми та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієв М. Екологічний рух в Україні. – Тернопіль: Лілея, 1999 – 267 с.

2. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине. – К., 1995. – 183 с.
3. Закон України “Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки”. – Київ, 1999.
4. Заповідні куточки Кіровоградської землі. / заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Арктур-А, 1999. – 240 с.
5. Н. Петрина. Заповідна справа. / Краєзнавство. Географія. Туризм. _ К., 2007. – №21-24. – 96 с.
6. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення. Довідник. – Київ, 1999. – 240 с.
7. Природо-заповідний фонд Української РСР. – К.: Урожай, 1986.
8. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків / ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Академперіодика, 2002. – 103 с.

9. Індивідуальні завдання

не передбачено

10. Методи навчання

- лекції;
- практичні заняття;
- виконання тестових завдань;
- екскурсії;
- підготовка презентацій.

11. Методи контролю

- контрольні роботи;
- усні відповіді під час практичних занять;
- виконання самостійної роботи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти з дисципліни «Природно-заповідні території»

Поточне тестування та самостійна робота										Сума
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль № 2							100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	
30			70							

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Критерії оцінювання :

1. Змістовні відповіді - до 5 балів
 2. Обґрунтовані доповнення до відповідей –до 2 балів
 4. Контроль самостійної роботи - до 5 балів
 5. Поточний контроль – до 5 балів
- “відмінно”, повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) –5 балів;
– “добре”, достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями;
– “задовільно”, неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – балів;
“незадовільно”, незадовільна відповідь – 0 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання знань студентів з дисципліни (залік)

Залік є формою підсумкового контролю, зміст якого полягає у здійсненні оцінки засвоєння студентами навчального матеріалу, представленого практичними роботами, завданнями самостійної роботи, певним обсягом географічної номенклатури, передбачених навчальною програмою дисципліни.

Для отримання заліку з навчальної дисципліни студент повинен своєчасно виконати усі передбачені навчальним планом види робіт (практичні, самостійна робота тощо) та отримати за них позитивні оцінки. За наявності невиконаних або не зарахованих робіт студент вважається недопущеним до заліку.

При вивченні дисципліни прошу дотримуватись наступних вимог:

- 1. Не пропускати заняття без поважних причин.**
- 2. Не запізнюватись на заняття.**
- 3. Усі пропущені заняття мають бути відпрацьовані.**
- 4. Брати активну участь у навчальному процесі.**

13. Методичне забезпечення

Лекційний курс: електронні варіанти конспектів лекцій представлені у комп'ютерному класі факультету (ауд.14).

• Онойко Ю.Ю., Мирза - Сіденко В.М. Природно – заповідні території. Навчально-метод. посібник.- Кіровоград: Авангард, 2015.- 96 с.

Практичні заняття:

• Онойко Ю.Ю., Мирза - Сіденко В.М. Природно – заповідні території. Навчально-метод. посібник.- Кіровоград: Авангард, 2015.- 96 с.

Самостійна робота студентів: методичні рекомендації до самостійної роботи.

14. ЛІТЕРАТУРА

Основна література.

1. Андронов В.А. Заповідна справа: навч. посіб. / В.А. Андронов, С.О. Варивода, Г.В. Тітенко. – Х.: НУЦЗУ, 2013. – 204 с.
2. Природно-заповідний фонд: земельні питання (посібник) / [За заг. ред. О. Кравченко]. — Видавництво «Компанія «Манускрипт»» — Львів, 2017. — 104 с.
3. Попович С.Ю., Корінько О.М., Устименко П.М. Заповідне лісознавство.- Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009.- 384 с.
4. Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч.1. Біосферні заповідники. Природні заповідники / Колектив авторів під ред. В.А. Онищенко і Т.Л. Андрієнко. – Київ: Фітосоціоцентр, 2012. – 406 с.
5. Бобров Р.В. Все о национальных парках. – М.: Молодая гвардия, 1987. – 224 с.
6. Борейко В. Е. История заповедного дела в Украине. – К., 1995. – 183 с.
7. Заповедники Украины и Молдавии. Заповедники СССР. – М.: Мысль, 1987.
8. Заповідні куточки Кіровоградської землі. / заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Арктур-А, 1999. – 240 с.
9. Н. Петрина. Заповідна справа. / Красзнавство. Географія. Туризм. _ К., 2007. – №21-24. – 96 с.
10. Николаевский А.Г. Национальные парки. – М.: Агропромиздат, 1985. – 190 с.
11. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення. Довідник. – Київ, 1999. – 240 с.
12. Реймерс Н.Ф. Словарь-справочник по природопользованию. – М., 1990.
13. Справочник по заповедному делу / ред. А.М. Гродзинский. – К.: Урожай, 1990.

Додаткова література.

1. Тестові завдання із заповідної справи: Навчальний посібник / Коцюба І.Ю. – Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 80с.
2. Андрієнко Т. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації. – Київ, 2001.
3. Грищенко Ю. Основи заповідної справи: навч. посіб. – Рівне, 2000.
4. Заповідники і національні природні парки України. – Київ, 1991.
5. Попович С. Природно-заповідна справа : навч. посіб. – Київ, 2007.
6. Солодкий В. Заповідна справа: підручник / В. Солодкий, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, Ю. МАСІКЕВИЧ та ін. – Чернівці, 2005.
7. Фурдичко О. Заповідна справа в Україні: підручник / О. Фурдичко, В. Сівак, В. Солодкий. – Чернівці, 2005.

15. Інформаційні ресурси

<http://apus.ru> - один із найкращих проектів про живу природу;

www.floranimal.ru – on-line енциклопедія;

<http://www.livt.net/index.htm> - електронна ілюстрована енциклопедія „Живі істоти”;

118

<http://www.plantsystematics.org/>- сайт по систематиці рослин.

Відеоролики, фотографії, інформація розміщені на сайті <http://www.arkive.org/> - on-line галерея флори і

фауни Землі, представлено понад 6 тисяч видів тварин та 33 тисячі рослин; проект BBC.

Описи угруповань живих організмів та зональних біомів подані на сайтах:

<http://www.blueplanetbiomes.org> - присвячений біомам світу;

<http://www.worldwildlife.org> – сайт WWF.

Інформацію про органічний світ окремих регіонів можна знайти на сайтах:

<http://www.projectamazonas.com> – фауна Амазонії;

<http://www.wildmadagascar.org> – сайт про органічний світ Мадагаскару;

<http://www.nearctica.com/> - органічний світ Північної Америки. Електронні публікації:

<http://www.wwf.ru/resources/publ> публікації WWF російською мовою;

<http://www.worldofanimals.ru/stLmenu/5/index.shtml> - інтернет-журнал „У світі тварин”;

<http://botsad.ru/world.htm> - сайт Ботанічного саду Далекосхідного відділення Російської Академії наук (тут, наприклад, є публікації по лісах світу);

<http://www.npacific.ru/np/library/publikacii/tokranov1/titul.htm> - книга А.М. Токранова

„Дивовижні творіння природи”;

<http://abratsev.narod.ru/biblio/varming/varming.html> - книга проф. Вармінга

„Ойкологічна географія рослин”.

**Питання до заліку
з курсу «Природно-заповідні території»**

Основні питання

1. Наукові засади заповідної справи. Поняття природно-заповідного фонду, природної спадщини, заповідної справи.
2. Природоохоронні території як важлива складова сталого розвитку людства і держави.
3. Міжнародні природоохоронні організації.
4. Міжнародні природоохоронні конвенції, угоди, акції.
5. Червона книга МСОП. Червона книга України.
6. Класифікація МСОП природно-заповідних територій.
7. Світова природна спадщина.
8. Найвизначніші природно-заповідні території Африки.
9. Найвизначніші природно-заповідні території Північної Америки.
10. Найвизначніші природно-заповідні території Австралії та Нової Зеландії.
11. Найвизначніші природно-заповідні території Південної Америки
12. Найвизначніші природно-заповідні території Європи та Азії.
13. Розвиток заповідної справи в Україні. Сучасна структура природно-заповідного фонду України.
14. Законодавчі та нормативно-правові засади розвитку заповідної справи в Україні.
15. Біосферні заповідники України: структура території та особливості управління та діяльності.
16. Природні заповідники України: зонально-регіональний огляд. Структура території, особливості управління, завдання природних заповідників.
17. Національні природні парки України: зонально-регіональний огляд. Функціональне зонування, рекреаційна діяльність на території НПП.
18. Регіональні ландшафтні парки (РЛП) України. Статус, завдання, структура території.
19. Заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища: статус, завдання, режим охорони.
20. Ботанічні сади. Структура території та основні вимоги щодо режиму ботанічних садів.
21. Дендрологічні парки. Структура території, статус, завдання, основні вимоги щодо режиму дендрологічних парків.
22. Зоологічні парки: статус, завдання, основні вимоги щодо режиму.
23. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва: структура території, статус, завдання, основні вимоги щодо режиму.
24. Формування мережі міждержавних природно-заповідних територій в Україні.
25. Природна спадщина України.
26. Загальнодержавна програма формування національної екомережі України. Територіальні елементи екомережі. Головні риси екомережі України.
27. Розвиток заповідної справи в Кіровоградській області. Структура та напрямки оптимізації природно-заповідного фонду області.
28. Охорона біологічного та ландшафтного різноманіття в складі природно-заповідних територій.
29. Наукові дослідження територій та об'єктів ПЗФ. Літопис природи.
30. Освітньо-виховна, рекреаційна діяльність в межах природно-заповідних територій.
31. Порядок створення та оголошення природно-заповідних територій.
32. Органи державного управління в галузі організації, охорони та використання природно-заповідних територій. Державний кадастр ПЗФ.
33. Охорона та контроль за дотриманням режиму природно-заповідних територій. Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.
34. Водоохоронні, водозахисні, лісозахисні, полезахисні, курортні, лікувально-оздоровчі, рекреаційні та інші типи територій особливої охорони.

35. Охоронні зони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
36. Головні риси екомережа Кіровоградської області.
37. Заказники загальнодержавного значення в складі природно-заповідного фонду Кіровоградської області.
38. Зелена книга України. Регіонально рідкісні фітоценози.
39. Регіонально рідкісні види флори та фауни.
40. Охорона степових ландшафтів в складі природно-заповідного фонду України, Кіровоградської області.

Додаткові питання

1. Володіння географічною номенклатурою за темами: „Світова природна спадщина”, „Найвизначніші природно-заповідні території континентів”, „Природна спадщина України”, „Природно-заповідні території України, Кіровоградської області”.
2. Природно-заповідні території вашої місцевості.